

TALABALARNING O‘QUV MUHITIGA MOSLASHISHDA IJTIMOIIY PSIXOLOGIK MUHITNING O‘RNI

Abdullayeva Nasiba Ismoilovna

termiz davlat pedagogika instituti psixologi

ANNOTATSIYA

Talabalarni oliy o‘quv yurtlarida o‘qish uchun moslashtirish hozirgi zamonning dolzarb muammosidir, ota- onasi yonidan boshqa joyga borib o‘qishga moslashishda qiynaladilar , chunki kelajakdagi mutaxassisning kasbiy faoliyati va shaxsiy rivojlanishi moslashuv jarayonining muvaffaqiyatli kechishiga bog‘liq. O‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi munosabat ijobiy kechishlari lozim bo‘ladilar. Ko‘plab zamonaviy talabalar o‘zini o‘zi rivojlantirishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda. Ushbu muammoni hal qilish uchun talabalarning ta’lim jarayoniga moslashishini amaliy va nazariy bilimlarga tayangan holda o‘rganish muhimdir. Bunday moslashish psixologik to‘siqlarni yengishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: adaptatsiya, psixologik omil, shaxs, mutaxassis, kasbiy faoliyat, ta’lim jarayoni, ota-ona, shaxslararo munosabatlar.

KIRISH

Moslashish (adaptatsiya) - bu munosabatlarning tabiatini o‘zgartirish, o‘quvchining ta’lim muassasasidagi o‘quv jarayonining mazmuni va uni tashkil etilishiga munosabatidir. Aqliy moslashuv inson yoki guruhning faoliyati bilan bog‘liq bo‘lib, atrof-muhitga moslashish yoki o‘ziga atrof-muhitni moslashtirish jarayonlarining o‘zaro ta’siri sifatida tushiniladi. Psixologiyada "moslashish" atamasi obyektiv atrof-muhit omillari ta’siri ostida shaxsning psixikasini qayta tuzishni, shuningdek, insonning turli xil atrof-muhit talablariga ichki noqulaylik sezmasdan va atrof-muhit bilan ziddiyatsiz moslasha olish qobiliyatini anglatadi. Psixologik adaptatsiya shaxsning ijtimoiy, sotsial-psixologik, kasbiy-pedagogik aloqa va munosabatlar tizimiga, jamoada biror vazifani bajarish tizimiga ruhiy qo‘shila olish jarayonidir. Oliy ta’lim talabalari turli yosh guruhlariga mansub bo‘lishiga qaramasdan umumiy maqsad sari birlashishadi, ya’ni tanlagan mutahassislik bo‘yicha malakali kadr bo‘lib yetishish. Psixologiyada insonning hayoti va kasbiy faoliyati bilan bog‘liq psixologik adaptatsiya quyidagi asosiy turlarga ajratiladi:

1. Ijtimoiy adaptatsiya-mazmuniga ko‘ra, shaxsning axloqiy, siyosiy, huquqiy va boshqa jabhalardan iborat me’yorlarga moslashuvi.

2. Ijtimoiy-psixologik adaptatsiya - shaxsning odamlar bilan psixologik aloqa va munosabatlar tizimiga, uning turli-tuman sotsial-psixologik rollarni bajarishga kirishishi, ya'ni moslashuvi.

3. Kasbiy-pedagogik adaptatsiya - shaxsning o'quv-biluv va pedagogik faoliyatida o'zaro bog'liqlik va hamkorlik munosabatlariga moslashuvi.

Oliy o'quv yurti talabalarining yangi o'quv muhitiga moslashishi, undagi ijtimoiy-psixologik jihatlar Povalyova.M.A., Pean A.A., Kudashev A.R., Baranov A.A., Vsevolodova N.A., Babaxan Yu.S., Dubovitskaya T.D asarlarida va ilmiy ishlarida yetarlicha asoslanib o'rganilgan. Universitetga kirish va o'qish talabalarni yangi madaniy, ta'lim muhitiga jalb qilish bilan birga kechadi, bu moslashish jarayonining boshlang'ich mexanizmi hisoblanadi. Moslashuvning muvaffaqiyati talabalarning zahira imkoniyatlarini yangilash va o'quv jarayonida duch keladigan turli xil qiyinchiliklarni yengishga tayyorligini o'z ichiga oladi. Yangi o'quv muhitga moslashishda quyidagi qiyinchiliklarga duch kelinadi: ➤ Eski qadriyatlar tizimiga amal qilish; ➤ Assimilyatsiya; ➤ Yangi turar-joy sharoitlariga moslashish; ➤ Yangi kursdoshlari bilan muloqot; ➤ O'qituvchi shaxsi; ➤ Tabiiy sharoit va boshqalar. Moslashuv samaradorligining mezonlari qanday? Uning muvaffaqiyatini qanday ta'minlash mumkin? degan savollar hozirda ko'plab uchramoqda. Mezonlar orasida, birinchi navbatda, kuzatilishi oson bo'lgan obyektiv mezonlarni ta'kidlaymiz. Bu akademik ko'rsatkichlar, jamoat hayotining turli shakllarida ishtirok etish darajasi, salomatlik holati (ham psixologik, ham jismoniy salomatlik), ilmiy faoliyat darajasi bo'lishi mumkin. Shuningdek, obyektiv faktorlar bilan bir qatorda subyektiv mezonlar mavjud, ular faoliyatdan qoniqish (atrof-muhit, vaziyat va boshqalar), o'zini takomillashtirish va o'zini o'zi anglash istagi, yetakchi qiymat yo'nalishlari, o'z-o'zini hurmat qilish, hissiy barqarorlikni o'z ichiga oladi. Moslashish talabalarga nafaqat yangi sharoitlarga ko'nikishni, balki xattiharakatlarning yangi shakllari va yangi ijtimoiy rollarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu jarayon tufayli shaxsning yangi muhitda eng yaxshi faoliyati uchun sharoitlar yaratilmoqda. Agar moslashuv ro'y bermasa, talabada mavzuni o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelish hollari ham yuz beradi. Universitetda talabalarni moslashtirish masalasi haligacha dolzarb bo'lib qolmoqda. Talabalarning oliy ta'lim jarayoniga moslashishi ijtimoiy, psixologik, pedagogik va boshqa jihatlarni qamrab oluvchi hodisadir. Korovina.I.V fikriga ko'ra esa, universitetdagi talabalarning psixologik moslashuvida quyidagilarni yaqqol ajralib ko'rsatish mumkin deb hisoblaydi: o'quv faoliyati sharoitlariga moslashish (o'qitishning yangi shakllariga moslashish, bilimlarni nazorat qilish va o'zlashtirish, boshqa ish va dam olish rejimiga, mustaqil hayot tarziga va shunga o'xshashlar kabiga moslashishda namoyon bo'ladi); - guruhga moslashish (hamkasblarni jamoaga kiritish,

uning qoidalari, an'analarini o'zlashtirish); - kelajakdagi kasbga moslashish (kasbiy bilim, ko'nikma va fazilatlarni o'zlashtirish) guruhga moslashish (hamkasblarni jamoaga kiritish, uning qoidalari, an'analarini o'zlashtirish) kabilar. Shaxsni shakllantirishning eng muhim sohalariga asoslanib, birinchi kurs talabalarining moslashuv jarayonining asosiy mazmunini quyidagicha aniqlash mumkin: - yangi ta'lim standartlarini, ta'lim jarayonidagi qoidalarni o'zlashtirish - talabalarda kasbga tayyorgarlik, kasb layoqatini o'qishning dastlabki yillaridan shakllantirishga e'tibor qaratishga doir chora-tadbirlarni qo'llash; - ilmiy faoliyatning yangi soha va turlariga o'qitish; - talabalar turar joyidagi yangi yashash sharoitiga moslashish va boshqalar. Tadqiqotdan xulosa qilib shuni aytish mukinki, quyida keltiriladigan chora-tadbirlar talaba yoshlardagi o'quv muhitiga moslashish jarayonini yengillashtiradi. - Talabalarni yangi o'quv muhitiga moslashtirish uchun pedagoglar tomonidan alohida chora-tadbirlar qo'llash lozim;

- O'quv yilining dastlabki kunlaridanoq OTM amaliy psixologi tomonidan yangi kelgan talabaning o'quv motivlarini aniqlashga qaratilgan so'rovnomalar o'tkazishilishi kerak, shu orqali talabani keyingi o'quv faoliyatidagi samaradorligini ta'minlash mumkin; - Talaba uchun yangi bo'lgan o'quv muassasa haqida unga to'liq ma'lumot berish, ya'ni, oldindagi hodisalarga nisbatan ustanovka hosil qilish lozim.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mukinki, talabalarni yangi o'quv sharoitlariga moslashtirish pedagogik va psixologik jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Birinchidan, hozirgi kunda talabalarda uchraydigan depressiya, stress, o'quv materiallarini o'zlashtirishdagi qiyinchiliklar tom ma'noda yangi muhitga moslashishning negativ oqibatlaridir. Ikkinchidan, talabalarga bu kabi salbiy holatlarni yengishda ularning individual psixologik xususiyatlari bilan bir qatorda, ular ta'lim olayotgan oily ta'lim muassasasida ma'daniy tadbirlarni va to'garaklarni shakllantirish kerak. Talaba mashg'ulotlar bilan band etilishi kerak va shaxslararo munosabatlarga kirishib yaqindan tanishib moslashib boraveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Nishanova Z.T., Alimova G.K. Psixologik xizmat .Psixokorreksiya.T.:—Ijod press nashriyoti. 2019-yil.
2. M. Maxsudova Muloqot psixologiyasi o'quv qo'llanma Toshkent «Turon-Iqbol»2006
3. Narkulov, X. (2023). STUDY OF THE PROBLEM OF INTELLIGENCE AND THINKING IN PSYCHOLOGY. Modern Science and Research, 2(10), 987-991.
4. Abdullayeva, Z. (2023). THE ROLE OF TALENT IN THE DEVELOPMENT OF A PERSON'S COMMUNICATION STYLE. Modern Science and Research, 2(10), 179-182.